

I. I. U.

II

1296

L

ACADEMIA ROMÂNĂ
MEMORIILE SECȚIUNII ISTORICE
SERIA III TOMUL VIII MEM. 4

O GOSPODĂRIE MOLDOVENEASCĂ
LA 1777, DUPĂ SOCOTELILE
CRONICARULUI IONIȚĂ CANTA

DE

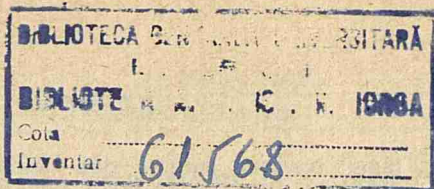
N. IORGA
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

CVLTVRA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI

1928

II 1298 L

O GOSPODĂRIE MOLDOVENEASCĂ LA 1777, DUPĂ SOCOTELILE CRONICARULUI IONIȚĂ CANTA

DE

N. I O R G A

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

Sedința dela 25 Noemvrie 1927

I

În primitoarea casă din Bălenii Covurluiului una din fiicele lui Leon Cantacuzino, I. mi-a pus la dispoziție copia, bine făcută, cu oarecare modernizări de ortografie, a socotelilor de acum un veac și trei șferturi ale străbunului său Ioniță Cantacuzino ¹⁾.

Documentele pe care le-am tipărit în volumul VI din *Studii și Documente* permit să se stabilească astăzi fără puțință de îndoială deosebirea dintre cei doi Cantacuzini contemporani botezați cu același nume de Ioan, din cari unul a făcut Ioniță, iar celalt Ienachi.

Se știe că primului i se datorește una din ultimele cronici ale Moldovei. Aceasta mi-a îngăduit să schimb în a doua ediție a *Istoriei Literaturii Române* lămuririle date odinioară cu privire la cronicar. Ienachi, — nepot al acestui Ioniță care era în 1774 numai fost Mare Spătar și a cărui gospodărie și viață de familie se înfățișează în «Sama lui Șerban Logofăt pentru cheltuiala casei dumisale Ioan Canta biv Vel Vistier pe anul acesta, precum arată înnăuntru, let 1777, Ghenar 1» — era fiul Saftei, fiica lui Iordachi Cantacuzino, și al lui Dinu Cantacuzino, venit din Muntenia, deci începătorul ramurii căreia i s'a zis Canta, după prescurtarea obișnuită, înță de pe vremea învățatului Stolnic Constantin, la Munteni, pe când Ioniță era cel așezat în casa păstrată

¹⁾ O alta era de mult la Academie.

și astăzi lângă biserica ruinată din Băleni. Safta, mama lui Ienachi, purta la 1773 titlul de Băneasă și făcea un «catastih» de împărțire a averii sale între fiu și fiicele Maria (Balș), Smaranda și Elena ¹⁾. Ea pomenește pe frații ei Iordachi Vistierul și Ioniță sau Ioan Spătarul, dar, în actul însuși ca și în altul nedatat, fără îndoială însă de pe atunci, el își zice — și i se zice — Vistier ²⁾. La 1790, acesta era intitulat de către Ienachi «răposatul», pomenindu-se fiul Matei ³⁾. Avea la sfârșitul zilelor sale situația de Logofăt sau fost Logofăt ⁴⁾. O scrisoare a lui, fără dată, către nepot se ocupă de un proces: ea arată îndemănarea de scris care se putea aștepta de la autorul unui letopiseț ⁵⁾.

Iordachi ⁶⁾ se plânge cândva, pe la 1780, de «supărările ce-i dă frate-său cu giupăniasa dumisali» ⁷⁾. *Genealogia Cantacuzinilor* ⁸⁾ dă numele ei: e sora lui Grigore Alexandru Ghica, apărătorul Bucovinei, acela al cărui martiriu a fost pios și larg comemorat în acest an chiar. Căsătoria se făcuse la Constantinopol, și știm ce înel a trimes socrul ⁹⁾.

La împărțirea averii bătrânului Iordachi, care ținea pe sora lui Mihai Racoviță, între fii: Balasa lui Aristarho Hrisoscolev, Safta lui Dinu Măgureanul, Constantin, curtean tânăr al lui Grigore Ghica și mort lângă el la Galați, îngropându-se la Precista, Ion și Iordachi (acesta așezat la Deleni) ¹⁰⁾, Ion căpătă Podolenii, cumpărați dela Domnița Ileana Costin, Costenii, Durneștii, Mănăileștii, alături, Băl-țateștii, tot în Neamț, recăpătați în schimb pentru bani de la Mihai-Vodă, Vătămanii, în acelaș ținut, *Cucutenii* cu parte din Cotești, lângă Iași — acolo, cum vom vedea, își avea reședința, când nu sta la țară —, Pogoneștii la Lăpușna, Zăhăicanii și jumătate din Hălinți, pe Ciuhur, vii la Cruce în Putna și la Cotnari în Piscup, un vad

¹⁾ *Studii și doc.*, VII, p. 225, no. 69. Cf. și no. 70 (a se îndrepta, în notă: fiica).

²⁾ V. și *ibid.*, p. 224, no. 67. Titlul de Spătar și la 15 Iunie 1774 (*ibid.*, p. 227, no. 74). La 1778 era Logofăt (*ibid.*, p. 227, no. 77). Ca Spătar și la p. 229, no. 84.

³⁾ *Ibid.*, p. 243, no. 135.

⁴⁾ *Ibid.*

⁵⁾ *Ibid.*, p. 229, no. 84.

⁶⁾ *Ibid.*, p. 229, no. 84. O a doua e dată parțial *ibid.*, p. 224, no. 67 (fără dată). Alta, resumată, la p. 227, no. 74: are data de 15 Iunie 1774.

⁷⁾ Socotelile noastre au această mențiune: «De cheltuiala lui Toader Dumbravă mergând înapoi acasă când au răposat d-lui Vorn. Iordachi Canta 1777, Mai 23».

⁸⁾ *Ibid.*, no. 83.

⁹⁾ *Ibid.*, p. 200. Se pomenește în socoteli și «domnița» și «cocoana Zoița Ghica».

¹⁰⁾ P. 49.

de moară putnean, «casăli din Eși, pe giunătați, de la Bozagiul i de la Ursăchioaia», afară de Țigani, bani și pietre scumpe¹⁾.

II

Averea lui Ioniță Canta e în continuă creștere. Se cumpără Buciu-leștii și Bumbota, în parte (de la episcopul de Huși). Se ieau pe lângă viile de la Odobești, cu vădrarii, din Cruce și Străoani, de unde relații cu Vornicul de Bârsani, vii la Galu, la Liești, Nicorești, pământ de la răzeși la Ețcani, Leova și aiurea. Se întâlnește plata la «niște vieri pentru hultuială»²⁾, lângă stupii «înherați» cu «her de stupi» la Pogonești³⁾. Se fac socoteli cu răzeșii dela Coromășlești (Orheiu). Boierul ține o cârciumă la Târgul Făinii și una, cu un Neamț, la Florărie, o moară de cai la Boldurești.

Casa de la Iași, la care duce o poartă cu «rătez» în «zeplaz» cu costoroave și leațuri, se presintă cu ușile încuiate prin «heri de broască», cu ferestrele ei, pentru care se cumpără vergele, belciuge, șuruburi, cârlige de fier, iar, de la Isac «steclarul», până la «66 ochiuri», dar și la poartă. Spre grădină sânt obloane cu lăcăți și «pleviți».

Are «casa cè mare», odaia Domniței, sau «cămăruța cucoanei» cu «sticle», alte cămări, între care «casa cè zugrăvită», «cahvergeria» cea nouă și cea veche.

Sobele sânt de oale aduse dela Movilău peste Nistru, cu călăraș anume, poate de la starostele de jidov Bercu: «sobe moschisești», cu obloane sau lucrute de Nemți din Iași, ca Mihail Dorn. Dedesupt beciul vărut, și în el sânt, pe lângă poloboacele cu vin și horilcă, cu curechiu⁴⁾, pentru care se ieau cercuri în testele, cele zece cofe «gata de-a purure de grija de foc, câte 6 par. cofa». Se scoate vinul cu ulcioarele. Un Jidov lucrează șuruburi la haznaua «cu țevi și butuci sfredeliți». Se pomenește «umblătoarea», cu «țucalul» ei.

Coperișul e cu șindilă, și se ieau 29.800 draniți, câte 70 de parale mia. Pe tavan se pune cânepă în tencuială.

Înlăuntru, odăile sânt cu tavan și așternute cu scânduri, pentru care se toclesc Nemți, cheltuindu-se «două copce her pentru așternutul»

¹⁾ *Ibid.*, p. 189 și urm.

²⁾ Cetim: «Unt de trimitin..., din care s'au făcut ceară pentru hultuit».

³⁾ Se și cumpără stupii.

⁴⁾ Este și o «curecherie», unde se face foc; se pune «sare arsă» la varză.

lor. Se dau 60 lei pentru «o testè ținte, 10 par. pentru meșină când s'au așternut odai dums. cucoanei cu mușamă». Fereștile, lucrate de Neculai Neamțul, au perdele de bogasii vinete, cu bulgarii și pâslă la ele, prinse de câte o «vargă de her strâmbă» (se găsec și «baclamele»).

Paturile, la care lucrează mindirigii, au, pe lângă mindiruri, perini de părete. Este o sofă, la care se dau «nituri proaste», un «fanar de sticlă» — dar se pare a fi altceva, căci cetim și «fereștile sofalii de supt beciu», «așternutul sofalii dispre grădină»¹⁾, — neapărat sânt și divanuri.

Pentru mobile, între care «siciul unde sânt mesele și șervetele», lucrează un om dela Rezina, «Răzineanul stoler». Se pomenește «oglinđa la cucoana». Lumina o dau făclioare de său și ceară, de câte 50 de dramuri una, luate de la mumgii. La slugi sfeșnicele sânt de lut, și le găsim la «feciorul de jos» ca și la «cafigerie». Cutare lumânări, fiind «frânte», se refusă. Sfeșnicele de fier («her») se plătesc câte douăzeci de parale.

Cățui de alamă galbenă răspândesc bunele mirezme.

Pentru *clădit* se dă un leu merța de var bun. Țiganii sânt de regulă întrebunțați. Cărămidari, tot ei.

Grădina, cu gard de nuiele, unde lucrează cu hârlețele meșteri nemți și câte un Frances, ca «Ludvic», cu mulți salahori și grădinari și un singur Moldovean, e obiectul unei deosebite îngrijiri. I se aduc «căruțe de gunoiu». Se fac pentru dânsa «sicie» de teiu, cu «chiroane», stolerii lucrând și la «răsadniță», cu peste o sută de geamuri de la Jidovii stoleri, 11-bani un geam, — lăcătușilor cerându-li-se «cosoară de curățat... pomii», «1 săpțoiu de her la grădină». Olari sânt chemați să aducă oalele lor cu 10 lei suta. Se iea «her» pentru «pleahul vârtejului i 5 blahuri» la grădină. «Căruți mici cu o roată» se cumpără de la caretăși. Dârvari «cară brazde la grădină». Se aduce piatră, coșuri de piatră, «scoase din pământ», și la havuzul cu țevi, făcute de un Neamț, pentru care se aduc «12 ocă aramă lămurită, pol ocă și 30 dramuri spiculturi, 48 dramuri poris (*sic!*), 30 ocă cărbuni de mangal». Se iea 3.000 cărămizi la havuz», «12 coșciuge râșină..., câte 2½ parale» într'o «alghie mare». Se «moaie smoala» pentru havuz. Ruși fac «siciul» havuzului. Se udă florile cu cofa, unele în «oale jmlțuite», altele «în casa de flori». Se procură «snopi mlajă» «pentru vie i trandafiri». Pentru grădini par a fi și cele «19 costoroave ulm i stejar, câte 26 parale una».

¹⁾ D-na Karadja îmi arată că se numia astfel *loggia*.

Alături, e *via*, care se desgroapă, «cu haragi, mlajă boerească». Este și o varniță în grădină, și se ieau «covățele câte 6 parali pentru carat var» (vărniceri din Dumbrăveni).

În *grajd*, supt paza lui Gavril Gageș vizitiul și altor doi, stau telegarii, cărora li se cumpără caiete: domnița are șase telegari negri, «mohorîți», potcoviți cu 90 de bani fiecare, pe lângă cei «doi telegari murgi închiși și un povodnic». Avem și rețeta bolilor lor atunci când roibul e «încuet», iar *lupănul* «înpânzit»: «5 drame unt-di-naft, spirt, canfura, 1 calup sopen», cerute de Grigoraș, «nălbar ot grajdiu gospod». Radu Țiganul, potcovar, are și el sarcina să-i «doftorească». Pentru hamuri se iea «cheli di vacă bătută și lucrată», recurgând une ori și la «Marin, vătaf de curelari gospod». La meremetul lor se cumpără «meșină» și «pâslă» pentru «căptare» și «perinoc», «șfară, belciuge și cătărămi», «cosoie de teletin».

«Carăta domniței», cu «coșuri», cu geamuri prinse în plumb, cu roatele unse cu său și păcură, «dohot curat», e pe «drecuri», cu ferestile îmbrăcate cu «șal roșu», de câte 40 de parale cotul, cu «șinare și bleah mare de vârtej». Vizitiii au «odaia» lor.

Este și un «butcar niamțu... tomit să fie butcar boieresc». Pentru meremetul unor butce se plătește și Francesului «Monsiù Ledù» (Ledoux). Se cumpără și un «ciur... de cernut orzul».

În *curtea de păsări* sânt «puișori», cărora li se iea mălaiu, cu «criță de pus în apă».

Bucătăria joacă primul rol la cheltuieli. Bucătari și «bucătărași» lucrează de zor pentru stăpânii deprinși cu mâncare aleasă și bună. Simion bucătarul, Țigan, capătă, la urmă, un dar «ca să-și cumpere o dughiană, să facă bucate de vândut, pentru chivernisala lui», adecă să deschidă un restaurant. A face «frută și paximad» se încredințează Stolnicului Gheorghe, care cere: «3 litre zahar, 2 ocă migdale pentru frută fără coajă, 10 alămăi, 2 ocă făină bună, 240 ouă ot becar, câte 4 la pară». Rachiul îl face Anica.

Se cumpără două sacale de apă «pentru cai de spalat la cuvne, fiind hazneaoa sacă».

De afară se aduc: masline, capere, «vutcă de lăcrămioare» dela Zanța Jidauca, vutcă în scutulcă de la Bașa Costi Avram, «vutcă scorțișoară», vutcă «în șipuri mici», «prăzinten» (presentin), masline verzi în sticlă, «untdelemn franțozesc», *tahân-alvasî*, halvă cu tahân, rahat-lucum și fistic, cahveaua, «emen-cahvè» și «amestecată», «chisată cu tacâmul ei», «cahvè franțozască» (1,30 ocă), zahăr «canar», câte 65 pa-

rale dramul, chiar «jimle pentru masă», când nu vine pâne de la Cucuteni. Băcanii vând smochine, licurici, migdale (și fără coajă). Se ia de aiurea «pește sărat, moron și crap», de la Chiriazii Zagoriciano, prin Iordachi cafeziul, cașcaval. Niște Unguri vând «limbi de vacă». Iar Maria Rusetoaia «vutcă și niște pastramă de gâscă». Mai ales, neconținut, tutunul, care se «taie acasă»: odată se înseamnă «tiutiun tăet ce s'au luat din târg și s'au dat la Mihai Pricop, neavând tiutiun la dulap scos din beciu». Prețul e de 60 de parale litra. Se vinde în «tinichele». Se pomenesec liulele și ciubucuri.

La Nicolae Cofetaru se cumpără cofeturi. Undeva, la nevoie, și «revent de cel bun». De Paști se adună odată, ca «mezelicuri»: castane, migdale de ambele feluri, alune, strafide, curmale, lămâi (2 la trei parale), portocale (3 parale una), «pastramă» (12 parale), «ghiudun».

Ca *unelte*, ibrice, lighene ¹⁾ sânt de așteptat. «Mucările englezești» se ieau dela Panait Hagî-Vasile. «Frigarea de prăjit cahvè» funcționează neconținut. La cahverie se află o «sticlă de băut apă», pentru apă fiind «o sticlă oală cu capac». Se întâmpină «gavanoase în care s'au pus dulcețile», o «cheshă de alton-oluc». La bucătărie «vasele cuvni» sânt și «arămuri nouă». «Cositor și țipirig» se ieau de la un Evreu, aramă de la un Oriental, Calargiu. Se cumpără «site brașovenești», una «deasă», alta «mistreață», dar ele servesc și pentru «cernut ipsos și horosan».

La *toal tă* găsim peștimanul. În fruntea *serviciului* e cămărășita: aici e chiar Maria, care face dulcețile. Găsim pe «baba Safta ce-au fost în casă la giupâneasa cè bătrână», ori: pe «cherața Maria» ot cucoana Ralița. «Pânea cu anason» se coace în casă. Covrigii îi face pitarul Logofătului Razu. Găsim ibrictarul, croitorul de casă, *cravul*, Gheorghe, «copiii roși care slujăsc în casă la boeriu», cu «hac». Nu lipsește suiulgiul pentru apă. E și tăietorul de lemne, căruia i se «oțelește toporul». Lăieșii completează lumea de serviciu.

Afară din casă e: bărbierul Ștefan și bărbierul Andrei.

Jidovul ceaprazar pune «tasmă la pușca cea nouă», Grigoraș Năfrămuță, cărciumar la Buhuș, «duce apă de Strungă câte 2 ori pe săptămână».

Sânt și meșteri speciali, ca acel Dimitrie Caradagli, care face o moară. Aflăm și un «butnar neamț».

Se chiamă alți butnari de la moșia din Podoleni. Apari aduc apă de la cișmelele din Păcurari. Se cară lemne pe plată, «negăsându-se lemne în

¹⁾ V. și «un calup bun pe lighean în casă».

târg, fiind vicol». Se cumpără fân, «nefiind fân la grajdii gospod». Niște «Sârbi» vând lemne pentru curte. Se pun oameni de la Hlince pentru tăiat piatră, și se aduc și de la «cerdacul Frenței».

Se adaugă *oameni ai Domniei*: Cazaci de Soroca cu bani, oameni de «podvadă» cari aduc lemne, «dârvari gospod» pentru nisip. Zapciul de la Agie vine cu «carăle celi de beilic» «să scoată gunoiu din ogradă». Ori «vieri Mitropolitului» cari scot «coșuri piatră».

III.

Hainele se fac din «ghermesut șam sadea», din «ghermesuturi savai», din «ghermesut sadè stambol», din «postav melir» (amestecat). Din «husain alb» se taie căptușeala la «o giubè de catifè, albastră». Din «servaiă cu flori» se croiește dulamă și antereu. Agabanii și șaluri se adaugă, ca și «postav stamet, care este cotu câte 31 lei, 30 bani», «iunghiùr salisă» pentru giubele și ciacșiri, cetarèle, câte 17 lei una. De la Constantinopol, nepotul Iordachi trimete câțiva coți de «postav nahùt».

Domnița poartă «dihirmèle albe» (și «dihemè proastă»). Ca mărunțițuri, se mai cumpără cu «tenchiurile» și «șeret husain albu».

Pentru oamenii de casă, ajunge și câte «un antereu alăgea manița» (de Manisa, Magnesia), câte un «bogasău». Se ia și «7 coți postav noavigaton¹⁾, câte 65 par., pentru 2 copii», și pentru «tătarce», «postav tuzunuc» pentru giubele. «Băietul de la lăcătuș» e așa îmbrăcat: «3 l., 60 1 dulamă, 1 păreche bernevici, 11,30, 2 cămeși, 1,18 1 părechi cibote».

Peria nu lipsește, «mătura de straie». Să nu uităm «umbreala ce-au luat-o dumnealui Logofăt la Cucuteni, ot Petrovici» (180 de lei).

Blănarul lucrează «giubele cu samuri, libadele», «blăni de pânțece de vulpe de Mosc», sau «guși de Mosc». Dalabira sau Talabira blănarul ia pentru Vistier samuri de la Bela Jidauca. El blănește «straiele» ambilor soți, de ex.: «1 biniș și o giubè cu guși, ce s'au blănit de iarnă, 1 giubè scurtă cu singeap, de lucru, blana ce s'au pus de năuntru la beniș, care n'au agiuns..., un biniș cu capace ciuruenești (*sic*)..., o misadă talamă ce s'au pus la binișul cu guși..., o giubea de ghermesut sângepiu ce s'au blănit cu samur..., 4 samuri câte 15 lei ce s'au pus la giubeaua dms. Vel Comis, după ce s'au rădicat de pe boală, 12 peticele de samur și lucru la meremetu profilurilor dms. Vel. Comis, la biniș fiind tărcăviți

¹⁾ *Neue Gattung.*

(*sic*)..., blana dinăuntru a unui mânicar, de lucru pe o giubè cacom..., blănitul giubelei dădacăi..., 15 sângepi, câte 12 parale. Blănitul strailor Mării Sale Domniței: 6 lei pe 3 giubele de lucru, 2 samur, 1 nurcă..., 1 samur ce s'au pus la giubeaua cè roșie de altân, care s'au făcut la nunta Domniței Elenco..., 1 giubè scurtă a dms. cucoanei..., 1 giubè veveriță a Paraschivei». Este și blănarul Dimitrie de la Sfânta Vineri.

Șlicele, de «chelcè brumatică», le face Ștefan șlicarul. Dar și calpacci-bașa Păun, care iea 25 de lei de șlic. O socoteală a Vistierului pomenește «3 șlice sure, 2 cauce de noapte, 1 șlic moldovenesc meremet postav, 1 șlic vechiu sur chelt. (*sic?*) nohaesc, un șlic samur de mire». Se ieau și «șaluri bune» pentru boier, trei la 2 lei.

Se cumpără pentru fete și femei «tulpane».

Ca *încălțăminte*, întâlnim un «papucar», Pavli, dar el vinde un lighian cu ibric. Tirlicii de la papucii domniței se «câmpesc» însă afară. De afară se ieau și «papuci și ciuboti» pentru Vistier, și anume «papuci *politică*». Pentru «chelcele de conduri» se recurge la Nica Conduragiul. Se face socoteala a «13 părechi cioboti negri, bez ciuboti roși i papuci ce s'au luat de slugi pe la neguțitori». «Condurii» pentru boier» costă 1 leu, 105 părechea.

O cumpărătură de «colțuni»: «6, 6, 21 părechi colțuni pentru casă..., 4 părechi, câte 18 parale, pentru boier, 17 părechi, câte 30 bani, pentru feti și pentru Țigance».

Se vorbește de «pânzuri», socotite în «coșuri», dar nu se vede să fie lucrate în casă. Intre ele, cele «groase pentru șters talgere». De la Berla Jidauca se iea «pânză leșască, de câte 5 parale cotul».

«Postav tuzunuc, câte 50 par. cotu», se iea pentru «mindiriuri» și «macaturi».

IV.

Medicul casei e d-rul Fotachi Săndulachi, pe lângă care găsim odată și un doftor Luchi, un «doftor niamț» și pe Testabuza. *Gerahul*, hirurgul e un Constantin.

Coconul Matei, care va supraviețui, e bolnav. I se pun în apă «lanțuri», pentru ca «oțelul» din ele să-l întărească, i se dă lapte de măgăriță ¹⁾, se comandă pânză anume pentru «doftoriile» lui; i se aduce însă și

¹⁾ V. și «lapte pentru coconul Matei, înțercând vaca».

icoana de la Sf. Spiridon. Se dă milă lui Ion Cerchez de hatărul micului bolnav, «fiind cuconul Matei bolnav». Odată plata doftorilor e de 55 de lei.

Se dă un ajutor lui Toader Parpaniță, «fiind orb, cari bani are să-i dè la doftorul ce va să-l doftorească la ochi». Pentru suferinți mai ușoare, se ieau lipitori de la Mihai bărbierul, care «au luat singe Paraschivei fetii în 2 rânduri», tratând-o și cu «coarne de mare și smochine».

Spîțerul e Hristodor, care lucrează după «recete». El are grijă și de «sicriul viperilor». Intâlnim și mențiunea: «lui Hristodor spîțerul al el-hesap».

Să nu uităm nici *lecturile* și *scrisul*. În afară de «Chiclopediile», și Esopul ori gramatica latinească a copiilor se cumpără «un Arminopol ot Andrei Pavli, care s'au dat la boeriu». De la preotul Mihai, exarh al Mitropoliei, se ieua un «pergament mare». Pe trei «pergamenturi de scris» se dau 15 lei.

Familia cuprinde pe cei doi soți, pe bolnăviciosul Matei, pe Vel Comis, care stă în casă și bea «lapte dulce», pe Banul Ienachi, care trimete călărași din Bacău.

Cunoștințele nu sînt multe: «domnițele și alți boieri», la cărți — când se ieau «cărți franțuzești» — sau, la câte un «zaifet», Hatmanul, Păharnicul Ralet, cu care se joacă în cărți, ca și Spătarul Lascarachi și Iordachi Sărghie, Comisul Costachi Caragea, de la care se ieau și «postaje».

Cumnatul beizadea Dumitrachi trimete un iepure. Păharnicul Suțu vine să joace cu cărți de «panțirolă». Se mai adaugă câte un Agă Caragea, câte un Iordachi Suțu capuchehaiă. Cu Băneasa lui Ianachi Canta sînt și legături de bani. O însemnare spune: «bacșiș la 6 Țigani scripcari i cobzari ce-au cântat la masă în astă seară, fiind Domnița i Hatmanul i Vel Caminar i Vel Aga i alți boeri».

Nu se uită nevoile altor familii, și astfel se vor trimete bani la Hăt-măneasa Safta Rusetoaia pentru parastasul soțului ei, Ilie Roset.

Bașa Costi Avram, epitropul școlii lui Grigore Ghica, și calfa lui, Alexa, ajutorul, chir Diamant, Bașa Duca Neculau, Bașa Xanfto Lambru, calfa Nicola represintă *negustorii* cu cari are a face casa Vistierului.

Se primesc curioase *cadouri*: dacă unul trimete niște «sardele cu oală cu tot», un călărăș de Galați aduce odată treizeci de broaște țestoase; Anastasachi Serdarul e acela care le procură și le expediază prin Arnăuți

anume. Un alt Arnăut presintă odată patruzeci și șase de vrăbii. Un Țigan de la Paladi «au adus o floare la boer într'o vasă». Cetim: «Bacșiș la 2 slugi a Banului Mihalachi Hrisoverghi, ce i-au adus 1 canar».

Milosteniile au un capitol aparte: la starețul din Dragomirna, pentru rugociuni, la femeii sărace, la cutare Grec din Moreia, care «umblă cu izvod», cutăruia «fiindc'au murit», unui Sârb, «Racovițoaci», vre-o rudă sârmană, «Prajescăi călugăriței», «unui preot ot Deleni, fiind dumnealui Vel Logofăt la masă», «lui Vasile Medelnicer, mergând la țară să se doftoriască la ochi», «lui Stan Pitar, să-și facă casă la Cucuteni», «lui Iosif Leah botezat».

Se dă o sumă «la copii, fete, Țigani ca să se pricestuiască».

Dar boierul e strict cu «sătenii fugiți», pe cari-i urmărește. «Giuzii boierești» se pun pe urma Țiganilor. La anume zile vin «liudele», ca de la Băltătești, «pentru așezarea adetului».

V.

La *Crăciun* se cumpără câte șapte mascuri, plătiți 5—5½ lei unul. Socotelile de serbători cuprind aceste condeie: «2 lei preoților ot Mitropolie, viind cu icoana, Dech. 24; 3 lei Nica vezeteul, aducând boerului 5 liulele poleite de la Țarigrad. . . , 2 lei niște copii ce-au cântat cu vârtopul, Duminecă sara, Dech. 24. La 2 slugi a Mihului ce-au adus un vițel și niște pastrumă, Dech. 24. Ioniță vezeteul de cheltuială, viind cu Doamna, Dech. 24. Lui Neculai vezeteul, bacșiș. 6,63 mirodenii ce s'au dat la grădinar neamțu pentru doi mascuri ce i-au tăet el și i-au grijit: 1, 15 chiper, 1—, 1 litră enibahar, — 24, 4 dramuri cuișoare, — 24, 4 dramuri scortîșoară, — 36, 4 dramuri nucușoară, — 48, 8 alămăi, — 36, 6 ocă sare, 3—, 10 ocă salitră. . . , — 60 bacșiș slugii lui Saber (Chabert) ce au adus niște cărnați, Dech. 25. 1,60 bacșiș cu vertopul. . . 1,69 parali de ras la toți liudi ai casei, Dech. 25».

Pentru *Anul Nou*, alte cheltuieli: «2,90 bacșiș vezeteilor boierești, bătând cu puhile la Sfeti Vasile; — 15 la niște vezetei a Post. Venturii i a Vist. tij, 1 — trâmbacilor hătmănești și agești la Sveti Vasile, cântând cu trîmbițele și cu surla, sara».

Serbători extraordinare sunt *dunanmalele*, pentru vre-un eveniment important în Impărăție, cu lumini la cerdac, la «sofă» și la poartă.

Se fac *vânători*. Se cumpără astfel «iarbă de pușcă și haliciuri mari» pentru «puștile cele nouă a dms. Vel Comis, mergând afară cu dasca-Iful». Două «puști bune» fac 27 de lei. La nunta acestui tânăr, «stolerul niamțu» face «lemnile de fășicuri». Se cheltuiesc 150 de lei «la croitul strailor de nunta dms. Vel Comis». Mai aflăm pentru aceiași nuntă «7 carafine ce s'au stricat», de mult ce-au serbătorit evenimentul.

Sahăidăcarul se îngrijește de arme, dând, de pildă, «o bucată carmâz pentru un tesac de pistolase a boerului». Se menționează «1 tasmă de ață ce s'au pus la pistoalele boerului cele mici cu Gheorghe Sahaidacar, 1 ca aramă nemțască ce s'au pus tij la acele pistoale, 2 testele fășicuri pentru alte pistoale, 10 cremeni cu 2 flori pentru pistoalele mici».

Nunțile se fac cu o strălucire extraordinară. Găsim astfel bacșisuri date de Domnița, «când au mers de au pus șlicul la fiica Vornicului Toader Canta», fiind ea nună, în Iulie 1776. Se dau 137 lei, 105 parale «la cununia fetei Stolnicului Ilie Herăscu, pe care au cununat-o dumnealui Vel Comis din partea dumisale Vel Logofăt: ... făclii zugrăvite, 2 damgahanii (*sic*), ... la pusul șlicului, cu Domnița». În alt rând, «ce s'au cheltuit la cununia lui Ion Cerchez astă iarnă, 1777, Fev., însă: 10 lei — făclii, 5 ocă ceară, câte 2 lei, 3,60 zugravului, 14,60 4½ coți postav, câte 3 lei, 13 — 1 ghezi roși ot armeni (*sic*), 33 —, 12 ughi, câte 2 lei, 30 bani, la spalăt, 12 — 1 covor ot Gane, 4,90 la pochi i cofeturi de aruncat în biserică... , bez 14 coți atlas roș, câte 7 lei cotul».

În ce privește *viața de țară*, Cucutenii se bucură de o deosebită îngrijire. Se lucrează la biserică. Cetim: «Lupului herar ot Dancul, de făcut 3 ferești her la biserică ot Cucuteni, cu cărbunii lor. Av. 14». Sau «60 b. smoală de uns fereștile bisericeii cu Ion herar ot Cucuteni». Ori: «Lui Ursul și Grigorie Ghedarce, cărămidari, din 30 lei ce au să iea pe 30.000 oali de coperit biserică din Cucuteni, care să fie gata la Iuli».

Se lucrează la odăile Curții, la feredeu, la florărie. Grădinarul polon Ivan Glinski e întrebuințat împreună cu un Frances: Polonul trimete «să-și aducă femeia din Țara Leșască».

Se aduce sămânță de legume: bob, «hagimă», morcovi, usturoiu, fasole oloage, spanac, ridichi, «mazăre de cè mare de harag», praz, țelină. Odată se trimete «cositoriu cu țipirig» și «bumbac netors pentru spoit». Ba chiar și «chei de vacă bătută... pentru făcut chedici».

La Brătuleni se face de niște «Ruși» din Cojeasca un iaz. La Buciu-lești se comandă un sărindar de la preotul Ursachi.

Domnița se duce la moșiile din Neamț cu câte douăzeci de cai la carătă și un Arnăut în suită. Odată, mergând ea la Cucuteni, se cumpără «mantali, 2 șăli, o parniță (*sic*), 3 frăe și niște tafture».

Este și drumul ei și la Strunga, ducând acolo provizii: pastramă, ghiuden, limbi.

Ici și colo, *alusii politice* privitoare la carieră. Astfel când se dau «33 lei, 90 parale la meterhanè după izvod de la Visteria, făcându-se dumnealui boeriul Vel Logofăt; 1777, Mai 15»; «22, 2 ughi ce s'au dat dumisale Vel Logofăt de i-au dat la copii lui Vodă bacșiș, îmbrăcând Măria Sa Vodă cu blană de samur pe dumnealui Logofăt».

Se fac daruri, ca «gubernatorului domnului de Sărebrie», cu «vutcă de lăcrămioare într'o beșică» și «2 spete rămător». Se trimete zahereà la Hotin. Se notează «cele ce s'au trimis la ghegeneral baron Barco, cu Ilie Herescul, Sept. 4», și anume: «Lei 7,30 b., 4 ocă tiutiun, câte 65 par.; 2, 12 10 liulele, câte 10 par., câte 8 par. una, 2 —, o tinichè tabac, negăsindu-se mai mult tabac bun». Ori la cheltuielile ce se fac «la Țari-grad, la un loc știut de dumnealui Vist.». In sfârșit aflăm la 30 Decembrie: «De cheltuiala lui Stan și Mihalachi, fiind ascunși ca să nu-i ducă la Bender».

Condica e de un mare folos pentru *prețuri*, arătate în «ughi zermah-cup» și «zingirlii», în «parale și orți».

Se culeg și nume curioase, ca Vasile Tutovă, Sandul Șoimarul, Ghi-niță, Năfrămiță.

Am intenția de a continua cu socotelile conăchești, pe care le aduceam Academiei, acum vre-o treizeci de ani, din ascunzătoarea de la biserica Bărboiu din Iași, unde le pândiau unele interese particulare, și cu cele, găsite acum în urmă de mine, ale maicelor de la Viforâta.

